

BÁRÓ -FARKAS CSABA LÁSZLÓ*

**A párbaj megítélése hazánkban
a Csemegi-kódex után, angolszász kitekintéssel**
Felülírhatja-e a társadalmi elvárás a törvényi normát?

„A becsületen eset foltot csak a vér moshatja le.”¹

Előszó

Szeretném megköszöni mindenkinek, aki bármilyen formában hozzájárult e dolgozat megszületéséhez. Elsősorban a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Európai Jogtörténeti Tanszék vezetőjének, konzulensemnek: *Dr. Balogh Elemér* professzor úrnak útmutatását, valamint *Dr. Várady Tibor* professzor úrnak, akitől betekintést nyerhettem családi irattárába.

I. Bevezetés

1. Témamegjelölés, témaválasztás indokai, a kutatás tárgya

Ahogy a cím is utal rá kutatásom a duellum² jogi megítélése áll központi szerepben. Téma iránti érdeklődésem régóta fennál, számos szépirodalmi műben találkoztam az eposzi hős képével, aki egy magasztosabb érték miatt még életét is képes volt kockára állítani.

Két évvel ezelőtt alkalmam volt részt venni Szegeden *Dr. Várady Tibor* professzor úr *Libatoll és történelem* című könyvbemutatóján, ezen az eseményen halottam először a modern kori párbajokról. A rendezvény után nemsokára meg is kerestem *Dr. Balogh*

---

* SZTE Állam- és Jogtudományi Kar

¹ TAKÁTS SÁNDOR: *Bajvívó magyarok*. Móra. Budapest, 1963. 233. p.

² Nemzetközi szó a klasszikus latin duellum háború, harc alapján, amely a bellum (háború) archaikus alakváltozata. A középkori latinban a két szó etimológiai kapcsolata már elhomályosult, és a tövében a latin duo (kettő) számnevet vélték, így alakult ki a szó párviadal, párbaj jelentése.

Elemér professzor urat, érdeklődve, hogy erről lehetne-e jogi aspektusban kutatni és így született meg a dolgozatom.

Kutatásom során a 19 – 20. századi párbajok jogi vetületét vizsgálom. Elsődlegesen a nemzetközi jogszabályi forrásokat tanulmányozom utána rátérek a hazai szabályozási rendszerekre tartva az időbeli korlátot, végül a jogszabályok gyakorlatban történő alkalmazását mutatom be jogesetek feldolgozásával. Dolgozatom megírásának célja volt bemutatni, hogy egy modern kori jogi normákon alapuló rendszer fölél, hogy tud emelkedni egy társadalmi elvárás.

2. Források és alkalmazott módszerek

Primer forráscsoportom a különböző levéltárakban, irattárakban felelhető dokumentumok. A periratokból sok hasznos információt tudtam gyűjteni, mivel a dokumentumok épségben megmaradtak. A források egy részét a Budapest Főváros Levéltár dokumentumai között találtam a VII. fondban ami a jogszolgáltatás területi szerveinek az iratait tartalmazza. Ezek az akták többé-kevésbé pontosan leírták a terhelteket, akik párbajvétség miatt kerültek a bíróság elé. Itt többségében másod- és harmadfokú ügyiratokkal találkoztam, ami miatt több eset alapiratát nem találtam meg mivel azt visszaküldték az alapfokú bíróságra.

További jogesetekkel találkoztam a Várady család ügyvédi irattárban. Nagy segítségemre volt *Dr. Várady Tibor* professzor úr az iratok áttanulmányozásánál és a jogeseteknél a konklúzió kialakításában.

Szekunder forrásaim a témában megjelenő nemzetközi és hazai jogi és szociológiai művek, amiknek egyrésze a vizsgált korszakban keletkezett.

Munkamódszeremre rátérve elsődleges szempontnak tartottam a levéltári, irattári anyagok feltárását és azoknak a dolgozatomba való beépítését, a forrásfeltárás tehát egyik célja kutatásomnak. A legtöbb esetben leíró módszert alkalmazom, néhol kritikai elemző módszerrel kiegészítve. A jogszabályi áttekintésnél és a gyakorlatban alkalmazott eljárási folyamatoknál szintén kétféle módszert ötvözve jártam el, egyrészt leíró jelleggel mutatom be a jogszabályokat, történeti előzményeket, másrészt kritikai, elemző módszerrel közelítem meg azokat, továbbá saját véleményemmel egészítem ki.

II. Fogalmi meghatározások

1. Párbaj

A párbaj, olyan múltú, mint maga az emberiség, gondoljunk csak *Dávid* és *Góliát* küzdelmére, azonban azok a viadalok, amelyekről a dolgozatom szól tulajdonképpen a középkori feudális viszonyokból eredeztethetők. Eleinte a bírói eljárás részének tekintették az ítéleti bajvívást, bizonyítási eszközként szolgált, később fegyveres becsületvédelemi előjognak nevezték, amellyel csak az arisztokrácia élhetett.³ A középkort köve-

³ HADAS MIKLÓS: *A modern férfi születése*. Helikon. Budapest, 2003. 96. p.

tően ez európai országok büntető törvénykönyvei alapján vált büntetendő cselekménynyé.⁴ Fogalmát tekintve többféle meghatározással találkozhatunk. A párbaj dolgozatomban kétféle értelemben szerepel egyik *Kautz Gusztáv* definíciója: „A párviadal alatt két személynek, megelőzőleg történt kihívás és annak elfogadása folytán bizonyos meghatározott szabályok szerint, öldöklő fegyverekkel vívott harcát értjük”.⁵ Másik pedig *Clair Vilmos* Párbaj-codex című művében lelhető fel: „Párbajnak nevezzük azt a viadalt, a melyet két egyén, segédek vagy tanúk jelenlétében s ezeknek előleges és közös megegyezésével előírt feltételek mellett, valamely sértésen alapuló kihívás eredményeképpen, ölö fegyverekkel vív.”⁶ Szinonimaként használatos volt még a bajvívás, a küzdelem, a viadal és a duellum.⁷

2. Felek

Ennél a pontnál megkerülhetetlen fogalom a párbajképesség, mivel aki rendelkezett ezzel a képességgel, az lehetett fél a párbaj során. „Párbajt vívhat mindenki, akinek erkölcsi élete és az ellene vagy általa elkövetett sértés lovagias fegyverekkel való elégtételre minősít, illetőleg kötelez. Párbajképes ennél fogva mindenki, aki a sértések mérlegelésére és megítélésére megfelelő férfias érettséggel bír, illetőleg életének férfikorát már elérte, és aki becsülettel összeférhetetlen cselekmények vagy üzelmek nem terhelnek, s ilyenekért jogerős bírói vagy becsületbírói ítélettel megbélyegezve nincsen. A párbajképesség kérdésének megítélésében a társadalom elfogadott szabályai irányadók. Nem szabad például megengedni, hogy éretlen gyermekek megvívjanak, de viszont azt sem lehet kimondani, hogy csak bizonyos életkor vagy az érettségi bizonyítvány jogosít a lovagias társadalomba való belépésre. A kérdés csak az lehet, van-e az illetőnek, aki elégtételt követel, elegendő férfias érettsége az ellene elkövetett sértés megítélésére és erkölcsileg minősítve van-e arra, hogy magának lovagias elégtételt követelhessen vagy másnak adhasson.”⁸

3. Segédek

A kihívás megtörténte után a feleknek két-két segédet kellett kijelölniük. Nagyon fontos volt a körültekintő választás, mivel a kihívónak és kihívottnak az élete függött tőlük. Ők választották ki a megfelelő szabályokat és fegyvereket, sőt még kötelességük is volt, hogy amennyiben mód és lehetőség van rá, a felek kerüljék el a párbajt.⁹

---

⁴ FINKEY FERENC: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1909. 569. p.

⁵ KAUTZ GUSZTÁV: *A magyar büntetőjog tankönyve különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire*. Eggenberger. Budapest, 1881. 549. p.

⁶ CLAIR VILMOS: *Párbaj-codex*. Hatodik, javított kiadás. Singer és Wolfner. Budapest, 1908. 59. p.

⁷ HERCZEGH MIHÁLY: *A párbaj keletkezése és csökkenése*. Politzer Zsigmond és fia. Budapest, 1903. 18. p.

⁸ CLAIR 1908, 61–62. pp.

⁹ CLAIR 1908, 89–92. pp.

4. *Becsületbírótság*

Nem egyértelmű, vitás eseteknél becsületbírótságot választottak, amelyek megvizsgálták a szóban forgó esetet, és döntöttek, hogy a képlékeny helyzetben lévő fél jogosult-e párbajozni. Ilyen bírótságot akkor állítottak fel, ha valamelyik párbajozni kívánó fél párbajképességét megtámadták. Részletes szabályokat alakítottak ki az egész szervezetre és eljárásra, hogy miként, és ki járhat el bíróként.¹⁰

5. *Párbajbírótság*

Ammenyiben megállapították, hogy párbajképesek a felek, de a segédek nem tudtak megegyezni, hogy az adott vita párbaj alá tartozik vagy elintézhető békés úton is, párbajbírótságot hívnak össze. Szabályai megegyeztek a becsületbírótságéival.¹¹

6. *Fegyverbírótság*

Ammenyiben minden feltétel adott volt a viadalhoz, de a körülményekről még nem tudtak konszenzusra jutni, fegyverbírótságot választottak. Arra volt hivatott, hogy eldöntse a viadalnál használandó fegyvereket, a párbajfeltételeket, továbbá a pisztolypárbajoknál a távolsági kérdéseket.¹²

III. *A párbaj szabályozása nemzetközi viszonylatban*

Általánosan megállapítható, hogy az országok szabályozási rendszerei a párbajokat illetően háromfelé alapon nyugodtak. A 19. századra kialakult az angol-, a francia-, és a német megoldás a párviadalok törvényi szabályozására. Az angol rendszer büntette a párviadalokat, az eredmény függvényében emberölésnek vagy testi sértésnek minősítette. A francia rendszer a párviadalt a 19. századra már nem értékelte külön bűncselekményként, viszont az abból eredeztethető közönséges bűncselekményeket szankcionálta. Végül a német rendszer, amely a legtöbb európai országban elterjedt, a párbajt *sui generis delictum*ként büntette. A büntetési tétel fokozatosan nőtt a bekövetkezett eredménnyel összhangban egyenesen arányban állt a bekövetkezett eredménnyel.¹³ Fontos megemlíteni, hogy ebben a felfogásban a lovagias küzdelmet nem közönséges büntetési eszközökkel, hanem *custodia honestával* rendelték büntetni.¹⁴

¹⁰ CLAIR 1908, 195–196. pp.

¹¹ CLAIR 1908, 196–198. pp.

¹² CLAIR 1909, 199. p.

¹³ NÉMETH IMRE: *A sértett beleegyezése a büntetőjogban*. Doktori értekezés. Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Győr, 2012. 125. p.

¹⁴ FINKEY 1909, 569. p.

1. Nagy-Britannia

Angliában, mint ahogy egész Európában, a büntetőeljárás és ezen belül az ordáliák része volt az ítéleti bajvívás egészen a kora újkorig. *I. Jakab* volt az első uralkodó, aki tiltó rendelkezést hozott a párbajokra 1614-ben.¹⁵ Érdekeség, hogy még a 19. század első felében is törvényes eljárás volt a perdöntő párviadal. A parlament 1819-ben végleg eltörölte a párbajt egy eset miatt, amelyben egy gyilkossággal vádolt férfi ellen a meggyilkolt fél családtagja a felmentő ítélet ellen nem fellebbezést kért a bíróságtól, hanem perdöntő párviadalt. A bírónak kötelessége volt megadni ezt a lehetőséget.¹⁶

Önálló törvény a párbajokat nem tárgyalta, eredmény szerint minősítették őket, tehát ha két ember előzetesen összeveszett és valamilyen formában felhívta egyik a másikat, hogy küzdjenek meg egymással, akkor a kihívót büntetendő cselekményre való felbujtás miatt ítélték el, amiért fogházban letöltendő szabadságvesztést és pénzbüntetést szabtak ki.¹⁷ Amennyiben ténylegesen párbajoztak, de nem történt sérülés, a feleket testi épség ellen irányuló fenyegetésben mondták ki bűnösnek. A testi sérüléssel végződő viadalokat egyszerű támadásnak minősítették.¹⁸ A halállal végződő bajvívások esetén két részre szakadt az ítélkezési gyakorlat: ha a két fél, ahogy vitás ügyük támadt azonnal erős felindulásból egymásnak támadtak, akkor emberölésnek minősült, ha viszont egy későbbi időpontban állapotok meg, hogy megvívni, és a párbaj az egyik fél részéről halállal végződött, akkor a másik fél gyilkosságban volt bűnös.¹⁹ További büntetés volt ezen felül még, hogy aki párbajozott azt a személyt a királyi udvar nem fogadta. Kifejezetten katonák számára szankció, hogy aki párbajt kezdeményez, elfogad, illetve tudomása van viadalról és nem törekszik ennek elhárítására, azt a személyt a katonai bíróság rangjától megfosztja. Az a fél, aki nem volt képes tovább a katonai szolgálat ellátásra a párbaj miatt nyugdíjban nem részesült, valamint azon tisztai özvegyek, akinek férjük ily módon estek el szintén nem részesültek özvegyi nyugdíjba.²⁰

Büntetni rendelte a segédek, tanúkat és az orvosokat is. Azon fél segédje, aki egy halálos kimenetelű tusa során életben maradt, gyilkosságban való bűnrészesként állhatott az ítélőszék előtt, a másik fél segédjét pedig öngyilkosságban való közreműködéssel vádolták. Az a viadalban asszisztáló orvos mentesült a felelősségre vonás alól, aki igazolni tudta, hogy nem tájékoztatták róla, hogy milyen körülmények közé hívták.²¹

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a párbaj nem részesült privilegizált jogi elbírálásban az angolszász joggyakorlat szerint, sőt emellett még társadalmi státuszt sértő szankciókkal is fenyegették azokat, akik kihívták egymást. Álláspontom szerint ennek köszönhető, hogy Angliában nem burjánzott el a párviadalok száma.

¹⁵ V. G. KIERNAN: *The Duel in European History: Honour and the Reign of Aristocracy*. Oxford University Press. New York, 1988. 76. p.

¹⁶ SIR JAMES FITZJAMES, STEPHEN: *History of the criminal law of England III*. Macmillan and Co. London, 1883. 98. p.

¹⁷ WILLIAM OLDNALL, RUSSELL: *A treatise on crimes and indictable misdemeanors*. Joseph Butterworth and Son. London, 1826. 275. p.

¹⁸ STEPHEN 1883, 100. p.

¹⁹ STEPHEN 1883, 101. p.

²⁰ VÁMBÉRY RUSZTEM: *A párbaj Angliában és nálunk*. Huszadik század. 1902/8–23. 35. p.

²¹ VÁMBÉRY 1902, 31. p.

2. Egyesült Államok

Nem volt egységes szabályozás, államonként más-más szankciókkal küzdöttek a párbajok ellen. Pennsylvania államban pénzbüntetéssel és egy évnyi kényszermunkával szigorított börtönbüntetéssel sújtották a párbajozókat. Amennyiben az egyik fél meghalt, a másik felet 10-14 évig terjedő fegyházban letöltendő szabadságvesztéssel büntették. Az a személy, aki már kétszer ölt párviadal során, életfogytig tartó börtönbüntetéssel sújtották, valamint a büntetéssel egyidejűleg mellékbüntetésként megvonták tőle ideiglenesen vagy véglegesen a politikai jogait. A többi állam is hasonlóképpen rendelte büntetni a párbajt, kivéve Maine, Massachusetts, New York és Vermont államokat. Ugyanazok a szankciók vonatkoztak rá, mint a gyilkosságra, tehát 1890 előtt akasztás általi kivégzés, 1890 után pedig villamosszék általi kivégzés. Virginia államban a köztisztviselőknek esküt kellett tenniük arra, hogy soha nem vívtak párbajt és a jövőben sem fognak soha, valamint arra, hogy magukra nézve betartják és betartatják az állam által hozott párbaj elleni törvényeket.²²

3. Franciaország

Áttérve a kontinens szabályozására, először a francia törvényhozást veszem górcső alá. Elsőként II. Henrik hozott intézkedéseket a párbajokkal kapcsolatosan a 16. században, a büntetési tételek skálája a botütéstől egészen a halálbüntetésig terjedt.²³ IV. Henrik enyhítette a tiltást, hogy csak abban az esetben lehet vívni, ha a marsalok megállapították a becsület sérelmét.²⁴ Az abszolutizmus nem engedhette, hogy a nép önkényesen szolgáltasson igazságot. Ezen okból kifolyólag XIV. Lajos kegyelmet nem ismerő rendeletekkel akarta megszüntetni a párbajt, ha a párbajozó felek nemesek voltak, minden rangjuktól és földjüktől megfosztották őket, amennyiben az egyik fél meghalt a harc során, tőle az egyházi temetési szertartást megtagadták, a túlélő felet pedig mint gyilkost kőpadra szegezték.²⁵

A Code Pénal eredeti szövege nem határozta meg a párbajokra vonatkozó szankciókat azonban 1793-ban a nemzetgyűlés elfogadta, hogy törvényt alkossanak a párbaj ellen.²⁶ A korabeli források arról tanúskodnak, hogy ezeket a szabályozásokat törvényesen nem tudták alkalmazni, mivel nem húzták meg a kellő határvonalat a párbaj és a gyilkosság között.²⁷

A császárság is könnyelműen kezelte a párbajvétségeket, legtöbbször jogos és büntetlen védelemnek minősítette ezeket az eseteket, egészen a Code Pénal 1832-ben bekövetkezett felülvizsgálatáig, ebben már különböző büntetési tételeket rendeltek. Megkülönböztette azt, ha egy tolvaj öl azért, hogy rabolhasson, illetve azt, ha egy tisztességes

²² CLAIR 1908, 213–214. pp.

²³ BRESLAUER: *Duellstrafen*. Rosenbaum & Hart. Berlin, 1890. 14. p.

²⁴ NOVÁK Béla: *A párbajozó úriember*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem. Budapest, 2007. 19. p.

²⁵ KIERNAN 1988, 76. p.

²⁶ DON ALFONSO DE, BOURBON: *Résumé de L'histoire de la Création et du développement de ligues contre le duel et pour la protection de l'honneur*. Impression et publication de Frédéric Jasper. Vienne, 1908. 6. p.

²⁷ CLAIR 1908, 208. p.

úr lovagias küzdelemben öl annak érdekében, hogy megvédje becsületét. A segédek, tanúkat és orvosokat nem büntette a törvény. A párbaj hívei sem maradtak tétlenek: 1836-ban megjelentették az első komplex párbajkódexet Párizsban, *Essai sur le duel* amelynek a szerzője *Comte de Chateauvillard* volt. Pár éven belül lefordították német és angol nyelvre, ebben az időben az európai elit kedvenc olvasmánya volt.²⁸ 1845-ben a kodifikációs folyamatoknak köszönhetően kikerült a párbajokra vonatkozó rész a Code Pénálból, innentől kezdve a francia modell már magát a párbajt nem értékelte külön bűncselekmény típusként, hanem a más bűncselekményként minősítették²⁹

4. Németország

Az egységes Németország első büntető törvénykönyve, amely 1871. május 15-én lépett hatályba, aránylag már szigorúan büntette a párbajokat: a kihívást is 6 hónapig terjedő várfogsággal szankcionálta. Azt a felet, aki ellenfelét a párviadal során megölte 2 évtől 10 évig terjedő várfogságra ítélték. Arányosan súlyos büntetésre számíthattak azok is, akik riválisukat kritikusan megsebesítették. Azokat a személyeket, akik segédek vagy tanúk nélkül harcoltak, a végeredményre tekintet nélkül 15 évi várfogságra ítélték.³⁰

A segédek is szankcionáltak 6 hónapig terjedő várfogsággal abban az esetben ha megállapították, hogy az ügy békés úton is elintézhető lett volna de nem tettek meg ennek érdekében mindent. Azon segédek, tanúk és orvosok, akik mindent megtettek annak érdekében, hogy békés útra tereljék a vitát nem esnek büntetés alá.³¹

A katonatisztekre vonatkozólag 1876-ben kiegészítették a büntető törvénykönyvet egy függeléssel, amely tartalmazta a párbajok szabályait és a katonai becsületbírószágok hatáskörét is.³²

5. Belgium

A belga büntető törvénykönyv a XIX. század első felében tizennégy pontban szabályozta a párbajt. Külön szabályozta a párbajra való kihívást, továbbá azt, ha valakit azért sértegettek mert nem fogadta el a kihívást. Többnyire pénzbírságra és szabadságvesztésre rendelte büntetni a törvény az elkövetőket. A szabadságvesztés intézménye úgynevezett „détention” volt, amely a magyar büntetés-végrehajtásban lévő államfogházhoz hasonlított. Az elítéltet fogsága alatt nem kötelezhették munkavégzése. Szerepe is hasonló volt, mint hazánkban, ebbe a típusba kerültek a politikai és az egyes hivatali visszaéléseket. továbbá párbajvétséget elkövető személyek.³³

²⁸ HORVÁTH ÖDÖN: *A párviadal történeti, jogbölcséleti és tételesjogi szempontból*. Kosch Árpád könyvkiadó-intézetéből. Eperjes, 1887. 48. p.

²⁹ NÉMETH 2012, 125. p.

³⁰ CLAIR 1908, 209–210. pp.

³¹ GEORG VON, BELOW: *Das Duell*. Verlag von Mar Brunnenmann. Kassel. 1896. 36–37. pp.

³² BELOW 1896, 39. p.

³³ JUHÁSZ ANDREA: *A párviadal vétsége és az államfogház-büntetés a Csemegi kódex szabályozásának tükrében*. Jog- és politikatudományi folyóirat VIII 2014/2. 7. p.

6. Itália

A reneszánsz Itáliában terjedt el legelőször a becsületbeli ügyek párbajjal való lezárása. Az első párbajszabályokat lefektető értekezést *Andrea Alciato* fogalmazta meg a 15. században. *Girolamo Muzio* II duello című műve volt az első párbajszabályokat összegyűjtő értekezés, amely elterjedt Európában, 1550-ben jelent meg Velencében.³⁴ Az olasz törvényhozás a párbajok tekintetében nagyon sok átalakuláson esett át. Az 1850. évi büntető törvénykönyvük kifejezetten enyhe szankciókkal büntette a párbajozást. A legnagyobb büntetési tétel egy évig terjedő szabadságvesztés abban az esetben, ha halálos kimenetelű a küzdelem. A feleket 5-6 hónapi börtönnel rendeli büntetni a törvény, ha súlyosabb sérülés keletkezik, könnyű testi sérülések esetén pedig 1-3 hónapig terjedő börtönbüntetést szabtak ki. Abban az esetben, ha a tanúk, segédek nem igyekeztek kibékíteni a feleket nekik is a törvényszék elé kellett állniuk.³⁵

7. Oroszország

Az orosz büntető törvények a kor nemzetközi viszonyaihoz képest enyhén büntették a párviadalokat. Abban az esetben, ha a küzdelem során az egyik fél megölte a másikat, az elkövetőt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntették, esetenként számkivetéssel is. Fontos megjegyezni, hogy azok, akik nővérükért, menyasszonyukért, feleségükért, illetve bármely más rokonukért vívtak párviadalt, azok mentesültek mindenféle büntetés alól. Ha az elkövető a bajvívás során megsebesítette ellenfelét, a sérüléshez mérten egy évtől öt évig terjedő börtönnel büntették. Amennyiben a párviadal sérülés, illetve vér nélkül fejeződött be, a kihívó fél 3 héttől 7 hónapig terjedő várfogságot kapott. Minősítő körülménynek számított, ha már több alkalommal elítélték párbajvétség ügyében. További minősítő körülményként szerepelt az, ha valaki felettesét, hivatali vezetőjét hívta ki, ebben az esetben 2 évtől 5 évig terjedő várfogság szerepelt büntetési tételként. A segédek már a közvetítésért is büntetésre számíthattak: mértéke szerint 3-7 napig terjedő börtönbüntetésre, ha nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy a párbajozó felek elkerüljék a párbajt, halál esetén 4-6 hónapig terjedő fogházbüntetésre számíthattak, vér nélküli párbajok esetén 1-4 hónapi fogházra büntették őket. Az orvosok nem estek büntetési tétel alá.

Külön kezelte az orosz törvénykezés a katonatisztek párbajügyeit. A katonai törvényszékek a párbajügyekben hozott ítéleteiket felterjesztették a cárnak, mivel ő volt a hadsereg legfőbb parancsnoka, így ő volt jogosult meghozni a végső döntést.³⁶

³⁴ PESTY FRIGYES: *A perdöntő bajvívások története Magyarországon*. Eggenberger Ferdinánd Magy. Akad. Könyvtár. Pest, 1867. 33. p.

³⁵ CLAIR 1908, 125. p.

³⁶ CLAIR 1908, 210–211. pp.

8. Ausztria

Az első összefoglaló jellegű tiltó szabályozást *Mária Terézia* 1752-ben kiadott pátense tartalmazta. A bajvívást halálbüntetéssel vagy 10 évi tömlöcbüntetéssel, illetve mindenféle címtől, rangtól való megfosztással és száműzetéssel szankcionálta, sőt, amennyiben megpróbáltak szökni, akkor a vagyonuk haszna a kincstárra szállt. Szerkezetét tekintve először definiálja a párbaj fogalmát, utána az érte járó büntetéseket foglalja össze. Anyagi jogi rendelkezéseken túl eljárásjogi szabályokat is tartalmaz. Minden olyan cselekvést is büntet, ami párbajra provokálhatja a feleket.³⁷ Alkalmazásra nem nyert ezen rendelkezés, mivel maga az uralkodó sem tartotta be, sok esetben tett kivételt egy-egy nemessel vagy éppen katonatiszttal szemben.³⁸ *II. József* büntető törvénykönyve már komplexebben határozta meg a bajvívás elleni szabályozást. Akit párbajozáson kaptak, azt ugyanúgy kezelték, mint a közönséges gyilkost. A *Josephina* a következőképpen rendelte büntetni a párbajokat: aki párbaj során ölt, ugyanazt a büntetést kapta, mint a gyilkosok, tehát, 15-30 évig terjedő fegyházbüntetést, ha csak sérülés keletkezett a párbaj során, az sebesítésnek minősült és 5-8 évi fogházbüntetést kaptak az elkövetők. Továbbá nemcsak az elítélt nemesek, hanem az elkövetés után születendő gyermekeik is elvesztették nemesi rangjukat.³⁹ A Habsburgok uralkodása alatt egészen *Ferenc József*ig a párbajokra vonatkozó büntetések nem mindig nyertek alkalmazást a gyakorlatban. A Habsburgok abszolút uralomra törekedtek, de másrésztől az ország első számú főnemesi voltak, akik szívesen részesítették különféle kiváltságokban udvartartásuk tagjait. A jogesetekből is majd láthatjuk, hogy *Ferenc József* idejében is számos olyan alkalom volt, amikor kegyelmet gyakoroltak a párbajhősökkel szemben.

Az 1803-ban hatályba lépett Strafgesetzbuch, azaz az osztrák büntető törvénykönyv 19. fejezetének 158-166-ig terjedő szakaszai rendelkeznek a párviadalokról. Definiálja a párbajozás fogalmát miszerint „A ki valakit bármi okból, ölü fegyverekkel való párviadalra kihív, valamint az a ki a kihívást elfogadja: a párbaj büntetettét követi el.”⁴⁰ Több esetet határoz meg: ha sebesülés nem történik, akkor a vívófelek 6 hónaptól 1 évig terjedő börtönnel büntetendők. Ha történik sebesülés, akkor 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel szankcionálták az elkövetőket, azonban minősített esetként szerepel, ha a sebesült félnek maradandó fogyatékoságot okoz a sérülés ilyenkor a vívófelek 5-10 évig terjedő börtönbüntetéssel büntetendők. Amennyiben halállal végződött a küzdelem, az életben maradt felet 10-20 évig terjedő börtönnel sújtották. A kihívó minden esetben súlyosabb megítélés alá esett, mint a kihívott. Aki párbajra biztatta a másik felet, és annak ellenére, hogy a másik fél ezt visszautasította, továbbra is zaklatta őt, 6 hónaptól 1 évig terjedő börtönbüntetést kaphatott, ha azonban sikerült rábírnia a párbajra és sebesülés történt a sebesülés, nagysághoz mérten 1-5 évig terjedő börtön járt érte.

Szabályozta a tanúkat és a segédeket is, abban a tekintetben, hogy azokat, akik jelen voltak a bajvíváskor 6 hónaptól 1 évig terjedő szabadságvesztésre lehetett ítélni, ha pedig sérülés történt akkor ezen keretszám felemelkedett 1-5 évre.

³⁷ HUGO, HOEGEL: *Geschichte des österreichischen Strafrechtes II.* Manz, 1905. 115. p.

³⁸ DOMBOVÁRY GÉZA: *A becstelenség büntetése és az ordiális párbaj negyvennyolc előtti büntetőjogunkban.* Városi Nyomda. Szeged, 1937. 52–53. pp.

³⁹ HOEGEL 1905, 123. p.

⁴⁰ CLAIR 1908, 206. p.

Azonban a felek akár egészen a kiállás pillanatáig elállhattak a párbajtól büntetlenül.

A katonatisztekre más jogszabály, az 1855. évi Militár-straftgesetz vonatkozott, ami az általános szabályozás kiegészítése volt. Ennek értelmében azon katonatiszt, aki nála magasabb rangú tisztet kihív, szubordináció elleni vétséget követ el, ami 1-5 évig terjedő fogházzal büntetendő. Minden esetben katonai büntetőtörvényszék hatáskörébe tartozott még abban az esetben is, ha ellenfele polgári osztályú volt. Tartalékos tiszt esetében azonban az illetékes polgári bíróság döntött. A törvényhez 1871-ben egy kiegészítést fűztek, amely tartalmazta az úgynevezett becsületügyi eljárást.⁴¹

9. Áttekintés

Megállapítható, hogy a megerősödő államhatalom mindenhol szabályozni szeretne volna polgárait, hogy ne önkényes törvénykezési eszközökhöz nyúljanak, hanem a szabályozott állami igazságszolgáltatási rendszer keretein belül tárgyalják meg vitás ügyeiket. Azonban a középkor ököljoga erősebbnek bizonyult, és a tiltások újra- és újra kudarcot vallottak. Azonban a nagy össztársadalmi szintű változások képesek voltak változásokat indukálni. A felvilágosodás egy ilyen folyamat volt, továbbá a nagy francia forradalom időszaka, amely nemcsak Franciaországban csökkentette a párviadatok számát, hanem az egész kontinensen.⁴²

A 19. századra viszont újra életre keltek a párbajozás lángjai, igaz már nem érte el a 18. század elejének számát. A növekedésben az újra felelevenedő lovagi kultusz, valamint a romantika is közrejátszott.⁴³ A 19 – 20. század fordulójára az országokat a párbajok számának tekintetében már nem jellemezte homogenitás. Az angolszász régiókban, továbbá a Benelux államokban számuk radikálisan csökkent. A többi nyugat-európai országban továbbra is aktívan élt ez az intézmény főként az arisztokrata és a katonatiszti rétegben. A kelet-európai részen főként Oroszországban volt magas volt a bajvívások száma.⁴⁴

Hazánkban ebben az időszakban szintén emelkedett a párviadatok száma. A következőkben ennek a jelenségnek a jogi oldalát vizsgálom meg a társadalmi változásokat figyelembe véve.

VI. Magyarországi szabályozás a csemegi-kódex hatálybalépéséig

1. Szabályozás kronológiája

A párbajok szabályozásával kapcsolatosan elsődlegesen górcső alá kell venni a történeti hátteret, tehát azt, hogy mikortól beszélünk büntetőjogi értelemben párbajokról, azaz mikortól szabályozták büntetendő cselekményként.

⁴¹ CLAIR 1908, 207. p.

⁴² KIERNAN 1988, 165–185. pp.

⁴³ NOVÁK 2007, 20. p.

⁴⁴ DEÁK ISTVÁN: *Egyszer volt egy tisztikar*. Gondolat Kiadó. Budapest, 1993. 175. p.

Jogforrási rendszerünk sokáig nem rendelkezett egységes büntetőjogi kódexszel így a szokásjog volt mérvadó a párbajok megítélése kapcsán is. Elsőként *I. Mátyás*, azaz *Hunyadi Mátyás* 1486. évi 18. törvénycikke törölte el a bajvívást. *II. Ulászló* 1492. évi 37. törvénycikke megerősítette *I. Mátyás* rendelkezését.⁴⁵ A következő szabályozás, amelyet meg kell említeni már a Habsburg uralkodókhöz köthető, amit már jelen dolgozatban a III.8. Ausztria szövegegységben részleteztem. Továbbá fontos még kiemelni az 1843. évi Büntető Törvénykönyvi Javaslatot, amely előzménye volt a 1878. évi V. törvénycikknek, azaz a Csemegi-kódexnek.

A felvázolt hazai büntetőjogi törekvésekből megállapítható, hogy már nagyon hamar kialakult az uralkodókban a párbaj büntetésének igénye, de mégsem sikerült teljes alkalmazást nyernie az idők során, azonban probléma feltárása érdekében meg kell ismernünk a párbaj szabályozásának különböző megoldásait, amelyeket modern büntetőjog-tudomány által kialakított elméleti felfogás segítségével lehet összehasonlítani.⁴⁶

2. A bűncselekmény jogi tárgya

Első lépésben szükséges meghatározni a védett büntetőjogi értéket, a jogi tárgyat, mivel ez a bűncselekmény minősítésnél kulcskérdés. Ennek megállapításához meg kell vizsgálnunk a bűncselekmény fejezetcímén túl a tényállás felépítését és a szankciókat is.⁴⁷ A honi jogforrásokban 1878 előtt többféle megoldás létezett, de lényegében háromféle megoldási csoportot lehet beazonosítani.⁴⁸

Az 1830. évi tervezet az emberek veleszületett jogainak sérelmein belül, az élet elleni cselekmények között helyezte el a párviadalokat. A szerzők szerint a halálbüntetés a cselekmény jellege miatt célszerűtlen, ezért szabadságvesztéssel rendelik büntetni.⁴⁹

Az 1843. évi javaslat az élet és testi épség védelmére koncentrált kizárólagosan. A jogalkotó elfogadhatatlannak tartotta a feudális korból megmaradt büntetést. Akként rendelkezett, hogy ha a felek halálig tartó viadalban állapodtak meg, akkor az életben maradt felet gyilkosnak kell tekinteni, amennyiben erről nem esett szó, a vétlen emberölés szabályait alkalmazták. Közkeresetre volt büntetendő, ha halál származott belőle, egyéb esetben magánvádra.⁵⁰ Az állam igazságszolgáltatási hatalma, mint védendő érték nem jelent meg,

⁴⁵ BATÓ SZILVIA: *Egy jelenség jogi alakváltozásai: a párbaj útja a bizonyítási eszköztől a bűncselekményig*. In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica Tomus LXXV. Szeged, 2013. 81. p.

⁴⁶ BATÓ SZILVIA: *Mert az Ördög velem volt – Élet elleni bűncselekmények a 19. század első felében*. L'Harmattan. Budapest, 2012. 17–22. pp.

⁴⁷ EDVIN ILLÉS KÁROLY: *A büntettekről, vétségekről és kihágókról szóló magyar büntetőtörvények magyarázata*. II. kötet. Zilahy Sámuel. Budapest, 1882. 406–407. pp.

⁴⁸ BATÓ 2013. 86. p.

⁴⁹ BALOGH ELEMÉR: *Az 1830. évi büntetőtörvény-tervezet eljárásjogi részéhet írt törvényhatósági reflexiók*. Jogtörténeti tanulmányok. 2005/8. 41. p.

⁵⁰ BALOGH ELEMÉR: *Deák Ferenc és az anyagi büntetőjog kodifikációja*. in: Molnár András (szerk.): A Batthyány-kormány igazságügy minisztere. Zala Megyei Levéltár. Zalaegerszeg, 1998. 140. p.

sőt az állami befolyást még azzal is korlátozták, hogy a halálos vagy teljes megtébolyodással járó párbajt csak a sértett fél bejelentése esetén lehetett közkereset alá vonni.⁵¹

A harmadik kategóriába tartozó cselekményeknél kizárólagosan kollektív jogi tárgyat jelölnek meg, azonban a halálos vagy súlyos sérülés esetén az élet és testi épség is védelem alá kerül.⁵²

3. Tényálláslelemzés

3.1. Objektív tényállási elemek

Elkövetési tárgy

A párviadal bűncselekményénél némely esetekben a tényállásnak van elkövetési tárgya más esetekben nincs. Az elkövetők a legtöbb esetben passzív alanyai is a bűncselekménynek.

Az 1830. évi tervezet is megállapítja, hogy a kihívó és kihívott lehet a passzív alany.⁵³

Az 1843. évi javaslat kétségtől az élet és testi épség elleni bűncselekménynek tekint a párviadalt, de az elkövetés tárgyát már kétféleképpen határozza meg. Az 1843. évi javaslat egyértelműen élet és testi épség elleni bűncselekménynek tekinti a párviadalt, de az elkövetési tárgyát az 1843. évi javaslat kétféleképpen határozza meg. A szituációt leíró 175. §-ban az egyik vívó a passzív alany, a segédek magatartásánál viszont már bárki lehet az, mert a jogalkotó a „párviadal közben” megjelölést alkalmazza, így nem korlátozza a két párbajozóra a lehetséges passzív alanyok körét.⁵⁴

Az esetek többségében az a párbajozó fél a passzív alanya a bűncselekménynek, aki sérülést szenvedett, de ettől elvonatkoztatva mindkét fél egyszerre passzív alany és elkövető.

Elkövetési magatartás

Mulasztással nem lehet megvalósítani a bűncselekményt, kizárólag csak tevéssel lehet véghezvinni. Az 1830. évi tervezet büntetni rendeli már azt a kihívást is, amely az ember megsebesítésére illetve megölésére irányul. A 1843. évi javaslat az eredményre utalással (testi sérülés, halál okozása) határozza meg a párbaj elkövetési magatartását, tehát nyitott törvényi tényállásban fogalmaz a jogalkotó. A 176. § a segédeknel már kétféle elkövetési magatartást fogalmaz meg: az egyik a sérülés okozása, a másik pedig a párbajra buzdítás. Ugyanúgy értékeli a segédek közrehatását, mint a párbajozó felekét.⁵⁵

Az elkövetési magatartásra a honi szabályozás kétféle megoldást dolgozott ki. Az egyikben a párbajozást nyitott törvényi tényállásnak tekinti, tehát az eredményre utalás-

⁵¹ FAYER LÁSZLÓ: *Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. II. kötet.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1898. 45. p.

⁵² SZOKOLAY ISTVÁN: *Büntető jogtan a codificatio és tudomány újabb elvei szerint, különösen a bírának és ügyvédek számára.* Landerer és Heekenast. Pest, 1848. 51–53. pp.

⁵³ BATÓ 2013, 88. p.

⁵⁴ BATÓ 2013, 89. p.

⁵⁵ FINKEY FERENC: *Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából.* Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1942. 37. p.

sal határozza meg (sérülés, halál) az elkövetési magatartást, a másik felfogás pedig magát a párbajozást tekinti az elkövetési magatartásnak.

Eredmény

A párbaj megkezdése az 1830. évi tervezet rendelkezése szerint befejezett, a kísérletet is büntetni rendeli, a sérülés és a halálos esemény okozásánál a kihívó és a kihívott büntetési tételénél különbséget tesz.

Az 1843. évi javaslat teljesen másból indul ki, a párbajt magát nem bünteti, csak az eredménye alapján utal vissza egyes tényállásokra. A halálos végű párviadalnál különbséget tesz aszerint, hogy a felek előre megállapodtak-e a halálig tartó küzdelemben vagy sem. Sérülés esetén a testi sértés büntetési tételeit kell alkalmazni. A keresetindításra vonatkozó 177. §-ban viszont egy olyan eredmény szerepel, amely a korábban felhívott rendelkezésben nem: ez a megtévelyedés.⁵⁶

Szituációs elemek

Az 1843-as javaslat adottnak tekinti őket, a párviadalban és a párviadal közben meghatározásai egyszerre jelölnék időt és helyet. Amennyiben a vívók előre meg egyeztek abban, hogy a küzdelem életre-halálra szól, és az egyik fél meghal, akkor gyilkosként büntetik az elkövetőt.

3.2. Szubjektív tényállási elemek

Bűnösség

A párviadal az elkövetési magatartás formájából adódóan, továbbá a szituációs elemek szerint nem követhető el gondatlanul, pusztán vegyes bűnösség képzelhető el, ezért az egységes tárgyalása kézenfekvő.

Az 1830. évi tervezet előre meghatározott feltételekre és a párbajnak a másik megölésére vagy megsebesítésére irányul. A szándékosság nem szerepel benne, de mivel nincs ott a gondatlanság sem, ebből tudjuk, hogy szándékos.⁵⁷

Az 1843. évi javaslat a párviadalhoz kapcsolódó rendelkezéseinek leggyengébb és minden bizonnyal legfélreérthetőbb eleme a bűnösség. Az életben maradt felet gyilkosként szankcionálja a javaslat, ha a halálos eredménybe előre egyezséget kötöttek, tehát előre megfontoltnak tekinti a párbaj ilyen viszonyok közötti folytatását. Abban az esetben, ha ilyen alku nem volt, akkor a vétkes vigyázatlanság vegyes bűnösségű változatát tartalmazó 123. §-ra utal vissza a szöveg.⁵⁸ Feltételezhető, hogy jogalkotó azt gondolja, hogy az elkövetők a párbaj szabályait betartják, ebben az esetben pedig az elkövető szándéka nem terjed ki az ölésre. Előre megfontoltságot kíván ez az elkövetési mód.

---

⁵⁶ BATÓ 2013, 94. p.

⁵⁷ BATÓ 2013, 96. p.

⁵⁸ 1843-ik évi Magyar Büntető Törvénykönyvi Javaslat. Kugler. Pest, 1865. 48. p.

Motívum, célzat

Az 1830. évi tervezetben és az 1843. évi javaslatban sem szerepel az a motívum, ami bűncselekményt kiváltotta, nem szerepelteti benne a becsületben okozott sérülést a jogalkotó.⁵⁹

Elkövetők

Önálló tettesek

Az 1830. évi tervezetben is a kihívás és a párbaj megkezdése büntetendő, tehát itt is két önálló tettes lesz, a különbség az, hogy a kihívót súlyosabban szankcionálja.

Az 1843. évi javaslat a párbajra kihívást és a viadal megkezdését semmilyen formában nem bünteti, kizárólagosan élet és testi épség elleni cselekményként határozza meg. Ennek alapján csak sérülés okozója lehet önálló tettes. A segédekre vonatkozó szabályozás alapján sérülést okozó segéd is önálló tettes lesz.⁶⁰

Részesek

Az 1830. évi tervezet csak a büntetési tétel meghatározásánál emeli ki a segédek. Felbujtói magatartásról nem rendelkezik a tervezet.⁶¹

1843. évi javaslat két esetben bünteti a párbajsegédek magatartását. Első esetben akkor, amikor közbe lépnek a párbajba és ők maguk okoznak testi sértést ilyenkor a büntetési tételük megegyezik az önálló tettesekével. Szabályozza a felbujtói magatartást abban az esetben, ha a feleket párbajozásra buzdították, és ebből valamelyik oldalon sérülés következett be.⁶²

V. Magyarországi szabályozás a csemegi-kódex tükrében

A kódex külön az XIX. fejezetben rendelkezett a párviadalokról, ami verses formában is megjelent a következőképpen:

„293.§. *Ne hívj senkit s ne menj, páros viadalra:
Államfogház hat hó bizony kijut arra.*
294.§. *Segédekre törvény ugyanannyit rátol,
S arra, ki párbajnál egyességet gátol.*
295.§. *Ki párviadalra buzdít egyenesen:
Az államfogházban egy esztendőt lessen.*
296.§. *Ki párviadalra fegyveresen kiállt:*

⁵⁹ BATÓ 2013, 98. p.

⁶⁰ FAYER 1898, 65. p.

⁶¹ BATÓ 2013, 99. p.

⁶² 1843-ik évi Magyar Büntető Törvénykönyvi Javaslat. Kugler. Pest, 1865. 55. p.

*Egy év államfogház! – törvény rá így kiált.
297.§. Kik párbajt beszüntetik,
Azokat nem büntetik.
298.§. A ki ellenfelét meg is sebesíti:
Szabadságát ezért két évre veszíti,
Hát ha még elveszít testtagot, érzéket:
Három esztendő vet fogságának véget,
S a ki ellenfelét párbajban megölte:
Nem szabadul, míg öt évet ki nem tölte.
299.§. A ki megsértette a párbaj-regulát,
Annak cselekménye büntetté fordul át:
Sulyos testi sértő lesz, vagy emberölő,
A szerint, a mint sért, avagy embert öl ő.
300.§. Tanúk és orvosok büntetve nem lesznek,
Segédek, békélni, hogy ha törekszenek.”⁶³*

1. Szabályozás kronológiája

A Csemegi-kódex az élet és testi épség elleni büntettek és vétségek között helyezte el a párviadal vétségét.⁶⁴

2. A bűncselekmény jogi tárgya

A párbaj jogi tárgya más személynek az élete és testi épsége volt.⁶⁵

3. Tényállás-elemzés

3.1. Objektív tényállási elemek

Elkövetési tárgy

A Csemegi-kódex a párbaj elkövetési tárgyaként a párbajozók testét jelöli.⁶⁶

Elkövetési magatartás

A párviadal elkövetési magatartása több elemből állt össze. Akkor minősült a cselekmény bűncselekménynek a Csemegi-kódex XIX. fejezete alapján, ha a párbajszabályokat betartották. Annak megállapítása, hogy egy ilyen küzdelem a szabályok szerint

⁶³ DOKTOR DEODATUS: *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről*. 1878. évi V. t.-cz. Versekbe szedve. Budapest, Egenberger, 1884. 43. p.

⁶⁴ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről.

⁶⁵ 1878. évi V. 298. §.

⁶⁶ JUHÁSZ 2014, 3. p.

zajlott le vagy éppen nem, az szakértői kérdésnek minősült. Amennyiben megsértették ezeket a rendelkezéseket úgy cselekményük az eredménytől függően a testi sértés vagy az emberölés tényállása szerint fog minősült.⁶⁷

Eredmény

A cselekmény a viadal megtörténtével vált befejezetté. Akkor is megvalósult a bűncselekmény, ha csak kiálltak, továbbá akkor is, ha kihívott nem fogadta el a kihívó párbajra való felhívását. Lényeges szempont, amit a Kúria joggyakorlata is tartalmaz, hogy a kihívásnak kifejezetten fegyveres elégtételre kell vonatkoznia.⁶⁸ Mikor sebesülés történt azt tekintjük az alapesetnek. A minősített esetnek két alakzat volt a súlyos testi sérülés és halál. Az alapeset szerint: „Aki ellenfelét párviadalban megsebesíti: két évig terjedő államfogházzal büntetendő.”⁶⁹ Lényeges megemlíteni, hogy csak a párbaj közben szerzett sebesülés tényállásszerű, ami utána következett be már más bűncselekményt valósít meg. Minősített eset első fordulata szerint: „Ha a megsebesített fél testének valamely tagját vagy érzékét elvesztette, vagy ha félnek a megsebesítésből gyógyíthatatlan sérülése származott: a büntetés három évig terjedő államfogház leend.”⁷⁰ A tényállás nem fejt ki, hogy a csonkításnak melyik testrészt kell érintenie, így ha az egyik fél a másik félnek akár csak a kisujja percét vágja le, a cselekmény tényállásszerű. Érzékelésen az élettani értelemben vett érzékelést kell értjük, tehát a látást, hallást, ízlelést és tapintást. A gyógyíthatatlan sérülést pedig a maradandó egészségkárosodás meríti ki.⁷¹

Szituációs elemek

A tényállás akkor valósul meg, ha felfegyverezve állnak ki egymás ellen a vívók. Fegyver alatt olyan ölésre alkalmas eszközt értünk, amit a párbajszabályok elismertek, tehát ebbe a kategóriába tartozott a kard, a vívótőr és a pisztoly.

3.2. Szubjektív tényállási elemek

Bűnösség

A párbaj csak szándékosan megvalósítható bűncselekmény. Azonban fontos kitérnünk rá, hogy a szándék mire terjed ki. Nemcsak egyenes szándék esetén valósulnak meg a tényállásban szereplő minősített esetek, elegendő, ha az elkövető eshetőleges szándéka terjed ki rájuk. Tehát „elég a viadal akarása, kapcsolatban azzal a tudattal, hogy az életveszélyes, illetve a testi épséget veszélyeztető.”⁷²

⁶⁷ 1878. évi V. 299. §.

⁶⁸ FINKEY 1909, 573. p.

⁶⁹ 1878. évi V. tc. 289. § (1).

⁷⁰ 1878. évi V. tc. 289. § (2).

⁷¹ KOVÁCS TIBOR: *A párbaj története Magyarországon a XIX. század második felétől a XX. század első feléig.* Jogtörténeti tanulmányok. XXII. 2018/3. 9. p.

⁷² ANGYAL PÁL: *Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal.* Athenaeum. Budapest, 1928. 96. p.

Motívum, célzat

Csemegi Károly nem rendelkezik a motívumról, viszont, ha úgy értelmezzük, hogy csak akkor lehet párviadalról beszélni büntetőjogi értelemben, ha betartották a párbajszabályokat, akkor motívumként megnevezhetjük a becsületben okozott sérülést.

Elkövetők

Önálló tettesek

A párviadal vétségének megállapításához mindig két személyre volt szükség, ahogy azt a párbajkódexek is definiálják. A két fél a kihívó és a kihívott önálló tettesek. A kihívást és annak elfogadását a fejeres kiállásnak kellett követnie.

Részesek

A Csemegi-kódex több alakzatot különböztetett meg. Legsúlyosabban a felbujtókat büntette a törvény amiért a felet vagy feleket párbajra buzdították. A bűnségeik nem estek egy kategóriába a párbajsegédekkel, ha azok törekedtek a párviadal békés rendezésére.⁷³ A párviadalnál jelenlévő orvosok és tanúk nem voltak büntethetők. A tanúk a párbaj szabályszerűségét ellenőrizték. Azokat a segédeket sem büntették, akik törekedtek a párviadal megakadályozására.⁷⁴

4. Amerikai párbaj

A Csemegi-kódex az úgynevezett amerikai párbaj intézményéről is rendelkezett a 283. §-ában. Ennek lényege az volt, miszerint két személy megegyezett abban, hogy előre meghatározott módon a sorstól teszik függővé azt, melyiküknek kell öngyilkosnak lennie. Ha az öngyilkosságra irányuló cselekményt el is követték, de a halál végül nem következett be, akkor mindkét felet egy évtől öt évig terjedő államfogházzal büntették. Ha pedig bekövetkezett a halál, akkor az életben maradt személyt öt évtől tíz évig terjedő államfogházra ítélték.

Az amerikai párbaj jogi természete azonban erősen vitatott volt. Egyesek ezt a párviadal egy különös nemével azonosították. Mások viszont elutasították ezt a felfogást, amit azzal indokoltak, hogy hiányoznak a párviadal elemei és a „közvélemény sem azonosítja azt a párviadallal”. Volt olyan felfogás is, amely szerint az amerikai párbaj a közvetett tettes útján elkövetett emberöléssel azonosítható. A Csemegi-kódex az amerikai párbajt az öngyilkosságra felbujtás *sui generis* cselekményének tekintette.⁷⁵

---

⁷³ EDVIN 1882, 406–407. pp.

⁷⁴ JUHÁSZ 2014, 6. p.

⁷⁵ NÉMETH 2012, 111–112. pp.

VI. Joggyakorlat

1. Általános megállapítások

A legtöbb modern kori párbaj jelen dolgozat fókusz korszakára tehető, azaz a 19 – 20. századra. Tiltott cselekményről beszélünk, ennek figyelembevételével kivitelezhetetlen pontos adatokat megadni a bajvívásokról. Viszonyítani tudunk csak a korabeli média híreinek, a párbajírók elbeszéléseinek és a bíróság elé került ügyek számának összegének segítségével. A források elemzésénél elsődlegesek voltak számomra a bírósági ügyiratok, mivel ezek a leghitelesebbek.

A bírósági statisztikákat megvizsgálva mondhatjuk bátran, hogy ez a korszak volt a párbajozók fénykora. A következő adatelemzés a Magyarországon és Fiumében működő törvényszékek és járásbírók párbajvétség tárgyában hozott ítéleteinek statisztikája. Az adatokból jól kitűnik, hogy 1881 és 1885 között hozzávetőlegesen évente 21 ítéletet hoztak párbajvétség tárgyában, 1886 és 1890 között ez a szám több mint a triplájára emelkedett, az ezt követő év mediánja pedig 127 ítélet volt. 1895 és 1900 között már több mint 200 fölött volt az éves szintű statisztika.⁷⁶

További elemzés alá vetve megállapíthatjuk a bírósági ítélezési gyakorlatról, hogy kifejezetten csekély büntetésekkel rendelte büntetni a párbajügyben résztvevőket, szinte minden enyhítő körülményt igyekeztek figyelembe venni. Ha a bírósági eljárás alá vont személyre túl szigorú büntetést szabtak ki, a fellebbezés során az ügyek nagy többsége az ítélet leszállításával fejeződött be.

2. Forráselemzés

Kutatásom során a legtöbb párbajjal irodalmi elbeszélések sorai között találkoztam. Sajnos a fennmaradó bírósági iratok jellemzően hiányosak, csak kevés esetben találok teljes peranyaggal. Egyes iratok feldolgozásánál segítséget jelentett számomra a korabeli sajtó, mivel számos párbaj nagy publicitást nyert ebben az időben. Az előbbi fragmentált dokumentumokra hivatkozva nagyon nehéz alcsoportokra bontani a feltárt iratok tartalmát. Jelen dolgozatomban négy csoportba sorolom a feltárt forrásokat, amelyek mind a Csemegi-kódex hatálybalépése után keletkeztek: hírhedt párbajok, Janus arcú párbajok, nemzetiségi párbajok és nagybecskereki párbajok.

3. Hírhedt párbajok

Kosztka Emil orvos, a kor rettegett párbajhőse, akiről azt tartották, hogy életében több sebet ütött, mint amennyit meggyógyított, párbajra hívta ismerősét *Tamácsffy Gyulát*. A vita egy kártyaadósság miatt következett be, a játék során *Kosztka* nyeresre állt, ekkor jegyezte meg *Tamácsffy*, hogy a kölcsönadott pénzét most adja vissza, ezt követően szó-

⁷⁶ Magyar Statisztikai Évkönyv: Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. 1886, 362–456. pp.

váltás alakult ki, majd megtörtént párbajra kihívás, pisztolypárbajban egyeztek meg a felek. Az eset szerencsétlenül végződött mivel, *Kosztka* pisztoly golyója *Tamásffy* tündéjébe fűrődött, aki azonnal életét vesztette. A megdöbbenést nem is ez okozta hanem, hogy a hír hallatán *Tamásffy* állapotos menyasszonya belehalt a történetekbe.⁷⁷ A hírmondók hatalmas felháborodással kezelték az esetet, hogy egy egész család vesztét okozta a párbaj, azonban a bíróság egy év szabadságvesztés büntetést szabott ki *Kosztka Emlire*, amit államfogházban kellett letöltenie.

A leghosszabb büntetéssel *Hellner Kálmán* esetében találkoztam, akire két év államfogházban letöltendő szabadságvesztést szabott ki a bíróság, mivel egy pisztolypárviadban halálos sebet ejtett *Mihaljovics Miklós* honvédon.⁷⁸

Herczeg Ferenc sokatmondó ügyéből láthatjuk a kor ítélkezési gyakorlatának a hozzáállását a párbajokhoz. *Herczeg Ferenc* otthonában, Versecen bált adott, a rendezvényre sokan hivatalosak voltak, közöttük két katona, akikkel *Herczeg* összeszólalkozott egy hölgy becsületének ügyében. A multság utáni napokban megtörténtek a kihívások. Elsőként *Siposs László* tiszthelyettessel vívott meg, aki egy testre mért vágás következtében elhalálozott. A második tiszt Fodor hadnagy ennek láttán visszalépett és lemondott tiszti rangjáról.⁷⁹ A fehértemplomi törvényszék párbajvétség miatt egy évnyi államfogságot szabott ki, amit a Váci Államfogházban kellett letöltenie. Az ítéletet az ítéletábra helybenhagyta, de a Királyi Kúria mérsékelte a büntetést négy hónapra.⁸⁰ Ítéletének indokolásában a következőket írja: „Tekintve, hogy a vádlott, mint rendező ama botrányos magaviseletet, amellyel *Siposs László* és társa a kérdésben forgó táncmulatság alkalmával egy köztisztületben álló, kiváló társadalmi állású hölgyet galádul megsértett, el nem nézhette, és hogy a kihívásra, melyet különben a vádlott kezdetben nem fogadott el, az adott okot, hogy a vádlott a megsértett hölgynek – rendezői kötelessége szerint elégtételt szolgáltatandó és az ellenfelének viselkedésén felháborodott társaság méltó felháborodását lecsillapítandó, Siposzt a tánc félbehagyására hívta fel- és végre tekintve, hogy a párbajnál jelen volt *dr. Tóth Miklós* honvédezdorvos állítása szerint a végzetes eredményt –miután az leginkább a sértett *Siposs László* ügyetlen magatartása folytán állt be- méltán lehet véletlen szerencsétlenségnek tekinteni, vádlott bűnössége enyhébb beszámítás alá esik.”⁸¹ Az indokolásból tisztán kiolvashatjuk, hogy a bíróság támogatja azt a nézetet, hogy egy ilyen esemény alkalmával a házigazdának ki kell állnia. Érdekesség volt számomra, hogy a vesztes fél párbajban való járatlanságát a győztes fél számára számították be enyhítő körülményként.

Találhatók még más furcsaságok is a Budapesti Királyi Kúria ítéleteinek indokolásában, továbbá olyan részek, amelyekből arra következtethetünk, hogy a bíróság enyhítő körülményként számította be a lovagiasságot. Ilyen eset volt *Takács Zsigmond* és *Vargay István* esete is. *Takács* egy 30 éves, római katolikus, nős úriember, akinek hatosztályos iskolai végzettsége volt, mivel azonban az Első Általános Biztosító Társaságnál főfelügyelő volt, így rendelkezett párbajképességgel. Ellenfele *Vargay István*, 34

⁷⁷ Budapest Főváros Levéltár (=BFL)–VII.13.b-1834–1898.

⁷⁸ NOVÁK 2007, 67. p.

⁷⁹ NOVÁK 2007, 69. p.

⁸⁰ BFL–VII.13.b–1545–1899.

⁸¹ DEGRÉ ALAJOS: *Visszaemlékezéseim II.* Pfeiffer Ferdinánd kiadása. Budapest, 1883. 69. p.

éves, római katolikus, nőtlen, okleveles gyorsíró tanár, ő a magasabb műveltségére való tekintettel volt párbajképes. A párbajozó felek *dr. Pongrácz Sándor* és *Takács Zsigmond* voltak, az ügy tárgya, hogy *Pongrácz* levélben megsértette *Takácsot*, aki *Topics Józsefet* és a már említett *Vargayt* bízta meg azzal, hogy legyenek segédei a párbaj során.⁸² *Pongrácz* a segédek előtt nyilatkozta, hogy amennyiben *Takács* sértve érzi magát, ő hajlandó elnézést kérni, szándékának alátámasztásul nem is jelölt ki segédeket, mivel nem kívánja elfogadni a párbajt.⁸³ *Vargay* viszont kitartott a fegyveres elégtételadáshoz, kifejezve, hogy megbízza őt határozottan erre szólította fel. Az ügy kapcsán *Takácsot*, mint a párbaj kihívóját 40 napi fogházra ítélte egy alsóbb szintű bíróság, ami viszont érdekes, hogy *Vargayra* is ugyanennyi letöltendő büntetést szabott ki a bíróság segédként való párbajra buzdítás vétsége miatt. A Kúria azonban enyhítette *Vargay* büntetését, büntetlen előélete és a következőben idézettek miatt: „A panaszos által írt mivel sem indokolt sértő kifejezéseket tartalmazó levélben foglaltak miatt *Pongrácz Sándor* nem a követelt ünnepelesebb alakban, hanem csak beszélgetés körében odavetőleg kért bocsánatot, s így miután komoly sértés történt, miután ezért elfogadható módon elégtételt nem adott arra szorította a segédeket, hogy fegyveres elégtételt követeljenek.”⁸⁴ Az indokolás álláspontja nehezen felfogható. A kihívó arra utasította a segédeket, hogy ne fogadjanak el kompromisszumot. Véleményem szerint így a segédeket nem kellene büntetéssel sújtani, hanem csak a kihívót. A bíró magatartásából következtenni lehet arra, hogy inkább a lovagiasságnak akart megfelelni, nem a törvényi logikának.

4. *Janus arcú párbajok*

A duellum a társadalmi viszonyokban is tudott előre- vagy hátralépést jelenteni. Alátámasztásul, két szemléletes példán keresztül fogom bemutatni ezen jelenséget.⁸⁵ Az első esetben szereplő két ember párbajképessége igen vitatott, mivel az eddig szerzett információim alapján nem tartoznak az úriember kategóriába.

Az jogeset *Traub József* ceglédi születésű, 23 éves ügyvédi segédről és *Csillag Jakab* 21 éves, ügyvédi írnokról szól. A peranyag alapján kiderült, hogy a két férfi együtt teljesített katonai szolgálatot azonos ezrednél. A történeti tényállásból kiderül, hogy 1896 tavaszán, Cegléden, köztéren szóváltásba kerültek, amelynek során *Traub Csillagot* piszok embernek nevezte, mire ő egy arculcsapással válaszolt, ezután követték egymást az ütések, mire egy arra járó rendőr választotta szét őket, és közbotrány okozásáért megbüntette őket 10-10 forintnyi bírságra.⁸⁶ Jelenleg megállapíthatjuk, hogy eddig a garázdaság tényállását merítették ki. A csavar ezután jön, mivel *Traub* később kihívta *Csillagot*, mivel párbaj során kívánt elégtételt venni. Elküldték egymáshoz segédüket, pisztolypárbajban állapotok meg, harminc méterről, három golyóváltással. A viadalban nem sérült meg senki. *Traub* kapta a nagyobb büntetési tételt, mivel ő volt a kihívó.

⁸² BFL-VII.13.b-11-1900.

⁸³ HAJLIK IMRE: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpádház- és a vegyes-házi királyok alatt*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1899. 61. p.

⁸⁴ BFL-VII.13.b-11-1900.

⁸⁵ NOVÁK 2007, 98. p.

⁸⁶ BFL-VII.13.b-I.2741-1894.

Négy hónap államfogházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte őt a bíró, csillagot pedig két hónapra. A büntetés mértékét a fellebbezés során 21-21 napra csökkentette a Budapesti Magyar Királyi Kúria.⁸⁷

Az esetet a felek társadalmi helyzete teszi érdekessé. A felek nem rendelkeznek az úriember ismérveivel sem társadalmihelyzetük sem vagyoni helyzetük sem hivatásuk alapján, mégis vitás ügyüket párbaj útján akarták tisztázni és ehhez minden szükséges körülménynek eleget tettek. A bíróság elismerte, hogy a párbajozó úriemberek, mivel eszerint szankcionált az esetett. Ezzel nagy lépést tettek afelé, hogy a társadalom elismerje őket úriembernek.⁸⁸

Jól látható az esetből, hogy a bajvívás előrelépést jelentett, sőt komoly ismertséget is adhatott, viszont arra is alkalmas volt, hogy tönkre tegyen egy addig tiszteletben álló embert.

Horváth Ödön az eperjesi jogakadémia dékánja így ír erről: „A becstelenség fogalma azonos, a mai felfogás szerint, a párbajképtelenség fogalmával, a párbajképtelenség becstelenséget, bemocskolt tisztátalan jellemet jelent. Az tehát, ha valaki párviadalra képtelennek, vagyis erkölcs és jog által egyaránt elítélt bűncselekmény elkövetésére képtelennek jelentetik ki, reá nézve a legnagyobb megaláztatást foglalja magában, mert ez azt jelenti, hogy az illetőnek belső becsülete többé-kevésbé megcsorbult, azaz, hogy az ő erkölcsi tulajdonainak birtokaiban megszorítást szenvedett.”⁸⁹

Az idézett szöveg arról tanúskodik, hogy az üldözött bűncselekmény megtagadása a társadalmi viszonyok alapján elfogadhatatlannak számított. A Magyar Királyi Kúria egy ítéletében ezt meg is erősítette: „Utalhatunk egyik hazai felső bíróságunknak e tekintetben kétségtelenül a közfelfogás súlya és befolyása alatt hozott azon határozatára, mely szerint a párbajképtelenné való nyilvánítás: becsületsértés. Az eset, melyre az említett határozat hozott, a következő volt: K. D., miniszteri hivatalnok bűnvádi feljelentést tett Cs. K., ügyvéd és társai ellen, mivel panaszlottak illetőt írásbeli nyilatkozatban párbajképtelennek jelentették ki. Az eljáró bíróság panaszlottakat a becsületsértés vétségében mondotta ki vétkesnek, s egyenként pénzbüntetésre s esetleg megfelelő fogságra ítélte. Az ügy, fellebbezés folytán, a kir. fenyítő törvényszékhez, majd a kir. táblához került s ezek az eljáró járásbírók ítéletét helybenhagyván, a párbajképtelennek való nyilvánítást meggyaláznak jelentették ki.”⁹⁰

5. Nemzetiségi párbajok

A bajvívás nemcsak egyes személyeknek tudott segíteni a társadalmi felemelkedésben, de az emberekben lévő faji megkülönböztetést is ki tudta billenteni. A korszakra jellemző, a gazdasági fellendülés, amitől sok zsidó polgár vagyonos lett, de az arisztokratikus közösség az előítéleteik miatt nem fogadta be őket, mivel úgy tartották, hogy a „zsidóság vívni nem tudó, a lovagiassági szabályokat nem ismerő, de az úriembereket min-

⁸⁷ BFL-VII.13.b-I.2741-1894.

⁸⁸ SZABÓ Dániel: *Párbaj a dualizmus korában, avagy haza a vivóteremben.* in: Á. Varga László (szerk.): *Rendi társadalom - polgári társadalom*, 1991, 333-334. p.

⁸⁹ HORVÁTH Ödön: *A párviadal kérdéséhez*, Kosch Árpád könyvnyomtató-intézet, Eperjes, 1893, 68-69. p.

⁹⁰ HORVÁTH 1893, 90. p.

denképp utánozni akaró figurák akarnak lenni.”⁹¹ A cionisták, közöttük *Theodor Herzl* is fontos antiszemitizmus elleni lépésnek tekintette a párbajozás kezdeményezését.⁹² A hazai nemzetiségi párbajokat két csoportra lehet osztani a politikai párbajokra valamint a magán jellegű viadalokra.⁹³

A kor nevezetes viadala *Wahrmann Mór* üzletember, újságíró, politikus és *Istóczy Győző* Vas megyei aljegyző között zajlott. *Wahrmann* a kor egyik leggazdagabb üzletembere, *Deák Ferenc* kérésére elindult a Budapest Lipótvárosi kerület képviselői tisztségért, amit halála napjáig betöltötte ellenfele elsőnek a Szabadelvű Párt tagja volt később antiszemita megnyilvánulásai miatt önálló pártot alapított. A tisztaeszlári per idején került sor párviadalukra. Az eset úgy kezdődött, hogy *Istóczy* egyik parlamenti felszólalásában erőteljesen antiszemita kijelentéseket tett. *Wahrmann* viszonválaszának végén ekképpen nyilatkozott: „a magyar nép, mely magát nem hagyja egykönnyen félrevezetni, ámbár egyesek iparkodnak a talajt arra mindenféle ganéjtárgyával előkészíteni.”⁹⁴ *Istóczy* magára vette a kijelentést és kihívta *Wahrmann*t, mivel ő úgy vélte, hogy mikor a „ganéjtárgya” kifejezést használta akkor *Wahrmann* felé mutatott. A kihívott fél megtagadta a párbajt, jelezte, hogy ő rövidlátású és nem vette figyelembe, hogy *Istóczy* merre ült. Az érvelést nem tudta elfogadni így drasztikusabb lépésre szánta el magát és megütötte *Wahrmann*t a parlamentben, és alacsony gazembernek nevezte. Elkerülhetetlen volt a párbaj, nagy érdeklődés volt a küzdelem iránt, mert közismert volt, hogy a kihívott alacsony termetű, testes és rövidlátó továbbá nem értett a fegyverforgatáshoz.⁹⁵ A segédek szerencsére dörzsöltek voltak és Komjáthy-féle fegyvereket adtak a feleknek. Tudni kell erről a típusú fegyverről, hogy szándékosan félrehord, hogy párbaj közbenki ne sérüljön meg, ha egymásra céloznak.⁹⁶ A parlament mentelmi bizottsága végül kiadta a párbajozókat a törvényszéknek, ahol nyolcnapos államfogházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte őket, de az uralkodói kegyelem ezt is elengedte.⁹⁷

A következő eset már magánjellegű volt: az egyik fél *Rosenberg Gyula*, aki szintén igen jellegzetes képviselője volt az asszimilálódott, jómódú zsidó fiatalembereknek. Életmódjában teljesen azonosult a nemesi értékekkel. Az ő esete teljesen magántermészetű volt, inkább a megoldási mód volt tipikus a kor szellemét figyelembe véve.

A történet szerint *Rosenberg* beleszeretett, a gazdag tornyai *Schossberger Henrik* leányába, *Ilonába*. A *Schossberger* család azonban hallani sem akart a frigyről, egyik leányuk már hozzáment egy erdélyi arisztokratához, és *Ilonának* is hasonló partit szántak. A fiatalember azonban nem adta fel a terveit, amikor a család Marienbadba utazott, utánuk ment, és titkon elvette szerelmét, majd megjelentek a család előtt és áldásukat kérték. Az apa azonban nem fogadta el a helyzetet, egész családjával elutazott, szinte egész Európát bejárták, hogy *Rosenberg* ne találhasson rájuk. Eközben *Schossberger Ilona* megismerkedett gróf *Batthyány Istvánnal*, aki ugyan teljesen elszegényedett, ám szépen csengő neve, már elég volt. Hamarosan kimondták Ilona és

⁹¹ NOVÁK 2007, 103. p.

⁹² DEÁK 1993, 170. p.

⁹³ NOVÁK 2007, 104. p.

⁹⁴ LÖWENHEIM AVIGDOR: *A zsidók és a párbaj*. Múlt és Jövő. 1992/4. 85. p.

⁹⁵ LÖWENHEIM 1992, 90. p.

⁹⁶ HAJDÚ TIBOR: *Tisztikar és középosztály*. Historia. Budapest, 1999. 290–291. pp.

⁹⁷ BFL–VII.13.b–I.4999. 1896.

az ifjú arisztokrata eljegyzését, a korábbi házasságot érvénytelennek tekintették, mivel az zsidó rítus szerint kötötték, a család pedig már katolizált. A kitartó *Rosenberg* Wiesbadenben érte utol a családot, ahol felvilágosította *Batthyányt*, hogy *Ilona* már az ő felesége. A gróf azonban hallani sem akart arról, hogy lemondjon a lányról, erre *Rosenberg* kihívta párbajra, amit *Batthyány* elutasított, mondván nem ismeri ellenfelét, így azt sem tudhatja párbajképes-e. *Rosenberg* Budapestre utazott, és becsületbíróság felállítását kérte, hogy megállapítsák a párbajképességét. Miután ezt megtették, újból írt a grófnak, hogy elvárja segédeit, ám csak azt a jelentést kapta válaszul, amely tudatta a világgal, hogy *Batthyány István gróf* nőül vette tornyai *Schossberger Ilonát*. A hírre *Rosenberg* hírlapi nyilatkozatot tett közzé, melyben gyávának titulálta a gróft. Erre már reagálni kellett, így *Batthyány* elküldte segédeit, akik súlyos feltételű pisztolypárbajban állapodtak meg *Rosenberg* segédeivel. Az összecsapásra a temesvári erdőben került sor, és a gróf holtan maradt a helyszínen. *Rosenberg* 9 havi államfogságot kapott a párbajért, de a királyi kegyelem ezt 3 hónapra szállította le.⁹⁸

6. Nagybecskereki párbajok

Dr. Várady Tibor professzor úr családi irattárában tizenkilenc párbajügycet találtam. Professzor úr mesélte, hogy Nagybecskereken nagyon kevés irat maradt fenn és a legtöbbet az újságcikkekből lehet megtudni a párbajokról, de azok már csak a párbaj végéről tudósítottak és hitelességük is kétséges. Szerencsére a *Várady* család ügyvédi irattára megőrzött egyes dokumentumokat. Az eredeti iratokban szerepeltek jegyzőkönyvek, nyilatkozatok, tanúvallomások, párbajbíróságok döntései, bírák írásbeli feljegyzései.

A vizsgált iratok közül csak egy eset jutott rendes bíróság elé, és ennek az iratanyagát ismertetem. Az eset előzménye egy újságcikk, amely a Nagybecskereki Hírlap hasábjain jelent meg és *dr. Várady Imre* főszerkesztő alá tartozott. A cikket nem *dr. Várady Imre* írta, de nem volt megjelölve a szerkesztő sem. A cikk készítője, bizonyos *Hollaender László*, vonakodott elvállalni a párviadalt, így az újság becsületének védelmében *dr. Várady Imre* elfogadta a kihívást.

A sértés alapját képező cikk azzal indul, milyen hősök voltak a szabadságharcban a vörös sipkások, de ezek már nincsenek jelen most csörgősipkások vannak a szintéren. Az elmúlt nagy idők torzképe gyanánt, most csodabogarak vannak, félkegyelmű intézmények és törpe óriások. A szerző szerint a torontáliak politikájának van egy különlegessége: a csörgősipkás politikusok. Az írásban ott áll még (nyilvánvalóan kormánypárti politikusokra célozva): „A bukfencekhez ők kitűnően értenek, olyan cigánykereket a vásártéri cirkuszok publikuma is csak ünnepnapokon lát, amilyeneket ők közgyűléseken, installációs lakomákon örömmel vetni szoktak. Valahányszor új politikai üngöket szednek magukra és csődöt mondanak minden elvhűségnek, a vármegye mindannyiszor derülten mulat bohó piruettjeiken.”⁹⁹

⁹⁸ NOVÁK 2007, 107. p.

⁹⁹ VÁRADY TIBOR: *Libatoll és történelem – Történetek az irattárból II.* Forum könyvkiadó. Újvidék, 2017. 122. p.

Nem is kellett több *dr. Papp Géza* kormánypárti politikusnak, hogy becsületében sértve érezze magát, mert ugyan a cikkben nincs név szerint megnevezve, de az a politikai párt, amelynek tagja volt, jól kiolvasható a szövegből.

A kardpárbajra 1902. július 12-én, Nagybecskerekén került sor. A viadal során *dr. Papp Géza* könnyen megsérült.

A bírósági eljárás nem indult zökkenőmentesen, mivel *Várady* országgyűlési képviselő volt. A képviselőház mentelmi bizottsága rövid határidőn belül felfüggesztette mentelmi jogát a 1738/908. sz. ügyészi kérés alapján, bűnvádi eljárásra hivatkozva. A jogerős ítélet megküldése után a Bizottság *Várady Imre* mentelmi jogának újabb felfüggesztését javasolta, amit az országgyűlés megszavazott.¹⁰⁰

Megtaláltam a kézzel írt ügyészi vádiratot. Az ügyész az 1902. évi 6489/1902 számú Nagybecskereki Királyi Ügyészi vádirat alapján részletezi, hogy az 1878. évi V. törvény cikk 296. § (2) alapján *dr. Papp Géza* országgyűlési képviselőt, továbbá a 298. § alapján vádolja *dr. Várady Imre* országgyűlési képviselőt párviadal vétségének a címével. A bizonyítás meglehetősen egyszerű volt, mivel a felvázolt tényállást a vádlottak egybehangzóan elismerték, továbbá a párbaj során ott lévő segédek és orvosok vallomása is ezt bizonyította.¹⁰¹

A Nagybecskereki Királyi Törvényszék, mint az elsőfokú bíróság 1903. évi 3440/1903.B számú ítéletében a következőképpen rendelkezik:

Elsőnek megnevezi a feleket. Részletezi, hogy mindketten római katolikus vallásúak, országgyűlési képviselők, nőtlenek, vagyonosok és nagybecskereki lakosok. A párbajképesség szempontjából is fontos volt megnevezni a felek társadalmi pozícióját mivel, ha nem rendelkeztek volna párbajképességgel, akkor viadalukat testi sértés bűncselekményeként értékelték volna.

A rendelkező részben kifejti, hogy *dr. Papp Gézát* a Btk. 296 §-ba ütköző és minősülő párviadal vétségében bűnsnek találja és három napi államfogházra ítéli, amit a Szegedi Királyi Államfogházban kell letöltenie, továbbá rendelkezik *dr. Várady Imréről*, akire pedig a Btk. 298. §-a alapján ugyancsak jogerős ítéletet mond ki és öt napi államfogházban letöltendő szabadságvesztésre ítéli, amit szintén a Szegedi Királyi Államfogházban kellett letöltenie. *Várady Imrének* azért magasabb a büntetési tétele, mert könnyen megsebesítette *Papp Gézát* a párbaj során.¹⁰²

Az indokolásban részletezi, hogy a párviadal *Várady Imre* által szerkesztett Nagybecskereki Hírlapban megjelent egyik cikk miatt következett be, mivel az sértette *Papp Géza* becsületét. Felszólításban kérte, hogy vonja vissza a cikket, ha ez nem történik meg, akkor fegyveres elégtételadást követel. A visszavonás nem történt meg így létrejött a párviadal.

A büntetés kiszabásánál *Papp Gézánál* súlyosító körülménynek számított, hogy ő volt a kihívó, enyhítő körülménynek, hogy igyekezett békés úton kiegyenlíteni az ügyet. *Várady Imrénél* pedig súlyosító körülmény volt, hogy a sértést ő kezdte, de enyhítő körülményként értékelte a bíró, hogy a ferde társadalmi kényszer hatására cselekedett.¹⁰³

¹⁰⁰ VÁRADY TIBOR: *Családi ügyvédi irattár*. Párbajok mappa, 2. iratcsomó, 3.

¹⁰¹ VÁRADY TIBOR: *Családi ügyvédi irattár*. Párbajok mappa, 2. iratcsomó, 4.

¹⁰² VÁRADY TIBOR: *Családi ügyvédi irattár*. Párbajok mappa, 2. iratcsomó, 11.

¹⁰³ VÁRADY TIBOR: *Családi ügyvédi irattár*. Párbajok mappa, 2. iratcsomó, 15.

Véleményem szerint a bíróság megértette, hogy a párbaj tilos, de elkerülhetetlen bizonyos helyzetekben, mint ahogy *Jókai Mór* is fogalmaz az egy Magyar Nábob című regényében:

„A párbaj se nem törvényes, se nem helyeselhető, de mégis használt és bevett intézkedés. Vannak sérelmek, vannak megtámadások, mik ellen a törvény ótalma nem nyújt, a közhatóságok nem biztosítanak.

Ha egy jellemkérdésben gyöngének állítanak valakit.

Ha egy nem kedvelt viszonyt újat kell állni. Ha egy titokban terjesztett álhírnek egy csapással véget kell vetni.

Ha egy politikai vitában valaki prostituálva érzi magát.

Egyszóval, mikor a felek nem vérszomjból, nem dühből keresik a párbajt, hanem kénytelenek azt előidézni, hogy szívök erejét, véleményük tartósságát a halál kapuja előtt is bevallják; rendszeren ilyenkor szoktak a párbajsegédek pisztolyt adni a vívók kezébe. Azok hidegvérrel fognak eszmélni, mindegyik el van határozva magát kitenni a lövésnek, de ellenfelére nem lőni. A párbaj végződik nemesen, férfiasan. Az illem kívánatainak elég van téve, a sérelmes kérdés eltemetetik, s azt többé előhozni nem szabad”¹⁰⁴

Összegzés

A párviadal egy nagy spektrumban elterjedt vitarendezési módszer volt, a becsületsértés megtorlásáért a 19-20. században. Dolgozatomban bemutattam, hogy e jelenség egész modern jogrendszerünket, főként az pedig az Európai kontinentális jogrendszert, áthatotta. Összegezve elmondható, hogy a párbajokra hozott jogszabályok, a bírói ítélezési gyakorlat és a büntetés letöltési körülményei nem jelentettek igazán erős visszatartó erőt. Sokkal fontosabbnak tartották, hogy a közgondolkodás, hogyan vélekedik. Megállapítható, hogy a párviadal tilalmazott volt, de egyszersmind illendő, segített a társadalmi felemelkedésben is. *Mikszáth Kálmán* így fogalmaz a *Rablóromantika – Fölmelegítve* című írásában: „Hiszen oly édes az a dicsőség és emlegettetés, érdemes érte megengedni, hogy bőrét kicsit felhorzsolják az embernek! Sőt érdemes is rá keresni az alkalmat!”¹⁰⁵

Mindenesetre az tény, hogy a Csemegi-kódex önálló fejezetben büntetni rendelete a párbajt. *Finkey Ferenc* a párbajt egy „népszerű és pusztító társadalmi betegségnek” nevezte és megfogalmazása nagyon találó volt, mert a jogalkotók nem tudták eltörölni a párbaj intézményét, csak bizonyos keret közé zárni. Ennek egyik indoka arra is visszavezethető, mit ahogy erről a feldolgozott források is tanúskodnak, hogy bizony az országgyűlési képviselők is számos alkalommal intézték el ebben a formában a vitájukat.

Ahogy dolgozatomban is kiemeltém, a párbajt nem a tiltó rendelkezések szorították vissza, hanem az emberek gondolkodásmódbeli változásai, amelyek nagy társadalmi

¹⁰⁴ JÓKAI MÓR: *Egy magyar nábob*. Osiris. Budapest, 2006. 387–368. pp.

¹⁰⁵ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Mikszath-mikszath-osszes-muve-2A85B/cikkek-es-karcolatok-5186-kotet-40CD5/1882-pesti-hirlap-63-kotet-47866/a-rablóromantika-fölmelegítve-47A02/> (2018.12.10.)

jelenségek következtében valósultak meg. Gondolok itt a tömegek felé nyitó pártokra, ahol a politikusoknak amúgy sem volt ajánlott túlzottan úriemberi gesztusokat mutatni. Végül ezt az idealizált úriemberi kultúrát elmosták a világháborúk szörnyű eseményei.

Hazánkban a párviadalra vonatkozó rendelkezéseket A büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról szóló 1948. évi XLVIII. törvény helyezte hatályon kívül.¹⁰⁶

CSABA LÁSZLÓ BÁRÓ-FARKAS

THE JUDGEMENT OF DUELS ACCORDING TO THE CSEMEGI-CODEX WITH INTERNATIONAL PERSPECTIVE IN HUNGARY.

CAN THE SOCIAL EXPECTATION OVERWRITE THE LEGAL NORM?

(Summary)

I started my research with the question, which is visible in the subtitle of the essay and I was looking for the answer to whether a social expectation could regulate the legal norm. The examination of the legal status of the duels in the XIX-XX centuries perfectly demonstrates that it knows.

The duel was a widespread dispute settlement method for the retaliation of defamation in the XIX-XX centuries. In my essay, I have shown that this phenomenon has pervaded our entire modern legal system, especially the European continental legal system.

As a conclusion, it can be deduced that the duel was not suppressed by prohibitive provisions, but by people's thinking changes that were caused by major social phenomena. What I have in mind is, for example, the parties which are opened up to the new masses and the terrors of the wars.

During the research, firstly, I defined the basic concepts that were essential for the further dissection of the subject. Secondly, I studied the international legal sources and then I considered for the Hungarian regulatory systems. Finally, I presented the application of the legislation in practice.

---

¹⁰⁶ 1948. évi XLVIII. törvény 26. §.